

ВИЗНАЧЕННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО РОЗРОБКИ І ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Беляев С.Б.

Харківська гуманітарно-педагогічна академія
Харківської обласної ради

У статті розглядаються питання визначення методологічної основи для створення системи професійної підготовки майбутніх учителів до розробки і використання педагогічних технологій. За основу наукового пошуку взято аналіз суті та змісту педагогічних технологій, а також завдання системи професійної педагогічної підготовки – опанування теоретичними знаннями про суть технологій в освіті і накопичення прийомів упровадження педагогічних технологій. Провідною є ідея інтеграції положень системного, діяльнісного й технологічного підходів.

Ключові слова: системний підхід, діяльнісний підхід, технологічний підхід, професійна педагогічна підготовка.

Постановка проблеми. Широке упровадження у практику освітнього процесу нових педагогічних технологій визначає актуальним напрямком наукових досліджень пошук шляхів забезпечення випускників вищих педагогічних навчальних закладів відповідною професійною підготовкою. Змістом професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій є сукупність теоретико-методологічних знань, що розкривають сучасні наукові підвалини організації навчального процесу урахуваючи закономірності функціонування цілісної педагогічної системи; знання історії розвитку технологічного підходу в освіті у світлі еволюції наукових теорій із послідовним експортуванням їх до педагогічної галузі, а також виникнення, удосконалення та модернізації відомих освітніх технологій, поглядів науковців та практиків щодо їх суті і перспективних напрямів застосування; умінь користуватись методологією системного і технологічного підходів у процесі виконання професійних педагогічних обов'язків шляхом відбору та упровадження відомих освітніх технологій одночасно із розробкою власної системи методичних прийомів їх застосування; умінь комбінувати проникаючі елементи освітніх технологій з метою створення модернізованих, удосконалених аналогів ефективних авторських освітніх технологій; умінь конструювати радикальні інноваційні технології на основі знань суті технологічного підходу в освіті. Аналіз перелічених складових дає підстави визначити актуальним проблемою конкретизацію ключових методологічних підходів, які забезпечуватимуть достатнє підґрунтя для створення ефективної системи професійної підготовки майбутнього вчителя до розробки і використання педагогічних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові дослідження педагогічного процесу (Ю. К. Бабанський [1], Г. О. Бокарева [3], Б. С. Гершунський [4], О. С. Гребенюк [5], В. С. Ільїн [6], В. В. Краєвський [7]) виділяють у якості провідної ознаки його цілісність, а також демонструють загальну тенденцію розглядати його у якості системи, що здатна до самоорганізації, є гнучкою у виборі організаційних форм, засобів і методів навчання, потребує спеціального керівництва. Було з'ясовано, що сучасні концепції управління освітнім процесом, як цілісною системою, ґрунтуються на різних методологічних підходах: системному (В. П. Беспальком, Н. В. Кузьміна, С. І. Архангельський, В. П. Сімонов, В. О. Якунін, Ю. А. Конаржевський, М. М. Поташнік, П. І. Третяков, Г. П. Чепуренко); функціональному (В. І. Загвязинський, Ю. А. Конаржевський,

Н. В. Кузьміна, В. С. Лазарев); кібернетичному (Р. Я. Касімов, Л. Н. Ланда, В. С. Черепанов, Ю. К. Чернова, В. О. Якунін; особистісно-діяльнісному (І. О. Зимня, В. Ф. Ломов, В. Д. Шадріков, Т. І. Шамова); ситуаційному (М. В. Кухарев, М. М. Поташнік, В. С. Решетько, Г. В. Савельєв); рефлексивному (Г. В. Беляя, Б. З. Вульф, Т. М. Давиденко, А. Я. Найн, М. Я. Сайгушев, П. І. Третяков, Т. І. Шамова); ціннісному (І. К. Богачек, Н. О. Ткачова, Є. О. Ямбург); синергетичному (С. П. Капіца, Т. О. Каплунович, Є. М. Князева, С. П. Курдюмов, Г. Г. Малинецький, О. І. Субетто). Розвиток наукових ідей у межах зазначених підходів відповідав існуючим на момент їх упровадження передовим методологічним підходам, а створення нових концепцій, у відповідності до історичної логіки розвитку науки, потребує нових методологічних основ.

Метою статті є визначення методологічних підходів для створення системи професійної підготовки майбутнього вчителя до розробки та використання педагогічних технологій.

Виклад основного матеріалу. Конкретизація цілей професійної підготовки майбутніх учителів, з огляду на тенденції запровадження сучасних освітніх технологій, має одним із шляхів реалізації введення до освітньо-професійної програми змістових модулів, що передбачають опанування елементами сучасних освітніх технологій, які активно запроваджуються у практику закладів освіти. У зв'язку із цим система професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій має спиратись на положення системного підходу, що конкретизує основні її елементи і забезпечує окреслений нами на етапі постановки проблеми результат. У якості основи для визначення системних компонентів професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій нами було взято розроблену В. П. Беспальком [2] структуру педагогічної системи: цілі навчання і виховання, зміст освіти, дидактичні процеси, форми організації навчання, студент, викладач, що є уніфікованим і зручним інструментом опису функціонування педагогічної системи і дає можливість пояснювати результати коригувальних впливів на неї та прогнозувати перспективні можливості підвищення їх якості.

В умовах організації процесу професійної підготовки цілі навчання і виховання, як компонент зазначеної системи, у значній мірі коригують зміст освіти, який, у свою чергу, відчуває коригувальний вплив з боку суспільства. Визнання змісту освіти складовою системи професійної підготовки вказує також і на доцільність вивчення співвідношення

об'єктивно існуючих та потенційно можливих факторів, які здійснюють коригувальний вплив на нього. Такими В. П. Беспалько [2] визначає студена, як компонент педагогічної системи, та конкретизоване соціальне замовлення.

Дидактичні процеси та форми організації навчання, як компоненти педагогічної системи, слід розглядати у нерозривному тандемі у зв'язку із тим, що традиційна організація освітнього процесу визначає домінуючими дидактичними процесами комплексне ознайомлення з інформацією шляхом навантаження усіх каналів сприйняття і наступне її опрацювання та відтворення. Відтак, розвиток системи професійної підготовки, на прикладі еволюційних змін даного компонента, відбувається у межах чітко окреслених дидактичних процесів із незначними потенційними можливостями удосконалення по лінії посилення критичного опрацювання інформації та збільшення ролі самостійності у навчанні.

Викладач та технічні засоби навчання, як окремі компоненти системи професійної підготовки, є важливими чинниками управління даною системою. Аналіз системи професійної підготовки дає підстави для виділення кількох характерних особливостей її функціонування, що обумовлені особливостями зазначеного компонента:

По-перше, в управлінні навчальним процесом одночасно із сучасними дослідженнями та розробками використовуються інтуїція та досвід викладачів. У зв'язку із цим, визнання викладача активним учасником навчального процесу у межах реалізації системного підходу розширюється за рахунок визнання його рушійною силою оновлення технології реалізації освітнього процесу, оскільки вибір форм організації навчання та методів педагогічної взаємодії у межах конкретизованої технології входить до складу його пріоритетних завдань.

По-друге, запровадження у навчальний процес нових освітніх технологій передбачає наявність фахової підготовки, чіткого відпрацювання на підготовчих етапах усіх аспектів реалізації нововведень, визначення відповідності встановлених цілей очікуваним результатам, адекватності форм та методів педагогічного впливу, можливостей педагогічного керівництва та корекції.

По-третє, викладач, як учасник навчального спілкування, сам стає передумовою ефективного функціонування педагогічної системи. Характер міжособистісного спілкування не виділяється у якості окремого елемента педагогічної системи, але залишається обов'язковою умовою її ефективного функціонування.

Складовою представленою компонента у структурі системи професійної підготовки є технічні засоби навчання. Комплексний характер даного компонента обумовлюється потребою в окремих випадках упроваджувати нові технічні засоби навчання під час реалізації конкретних освітніх технологій. Ступінь розповсюдження та використання нових технічних засобів навчання, на думку Ф. Янушкевича [8, с. 37], обумовлюється: виробництвом дидактичних матеріалів, що визначають місце та значення даних технічних засобів у навчальному процесі; атестацією викладачів вищих навчальних закладів з метою виявлення методичної готовності до використання у своїй роботі нових технічних засобів, а в більш широкому розумінні – нових технологій навчання.

Аналіз впливу студента на процес і результати функціонування системи професійної підготовки вказує на залежність результативності освітнього процесу від якості базової попередньої підготовки,

індивідуального комплексу психофізичних властивостей тощо. Провідною тенденцією коригування змісту освіти стає оптимальне його розширення на основі виявлених об'єктивних потенційних можливостей суб'єкту, що дасть, з одного боку, оптимальне навчальне навантаження, а з іншого – забезпечить максимально можливий розвиток та формування особистості фахівців.

Таким чином, сформульовані у межах системного підходу теоретичні положення адекватно описують закономірності взаємодії зазначених компонентів системи професійної підготовки і одночасно розкривають ряд недоліків в управлінні її функціонуванням:

По-перше, врахування базових особистісних характеристик студента, як компонента педагогічної системи, не відрегульовано на організаційно-методичному рівні, а ґрунтується на педагогічному досвіді та науково-методичній підготовці викладачів, але у межах педагогічної системи досі не існує чітких механізмів гнучкої адаптації освітнього процесу до особистісних характеристик студента.

По-друге, формування змісту освіти відбувається за відсутності наукового підходу до визначення та конкретизації цілей вивчення окремих змістових модулів і деталізації способів опанування ними. Проблема полягає у недостатній конкретизації системи вимог до якості професійної підготовки з деталізацією цілей вивчення окремих змістових модулів, що утворюють зміст навчального плану.

Виправити перший недолік дозволяє використання положень діяльностного підходу, згідно із яким студент розглядається суб'єктом, а закономірності управління його навчальною діяльністю стають підставами для вибору оптимальних умов його функціонування у якості компонента педагогічної системи. Звернення до принципів, котрі є результатом дослідження різних аспектів організації і управління активною, продуктивною навчальною діяльністю вказують на ряд принципових вимог до якості навчальної діяльності студента: особистісна мотиваційна забарвленість, усвідомлені цілі у якості прогнозованих (бажаних чи очікуваних) результатів, дії самоконтролю і самооцінки виконуваних операцій (навчальних дій).

Особистісна мотиваційна забарвленість навчальної діяльності сприяє інтеграції окремої особистості до системи професійної підготовки шляхом перетворення на особистісно значущі перспективи професійного становлення конкретизовані знання, уміння і навички, що визначені в освітньо-кваліфікаційній характеристиці і освітньо-професійній програмі у якості цілей і змісту професійної підготовки. Конкретизація даного компонента структури навчальної діяльності має відбуватись по лінії ознайомлення із можливостями використання сучасних освітніх технологій, їх значення в індивідуальному методичному комплексі сучасного вчителя.

Рівень самостійності навчальної діяльності під час вивчення блоків теоретично інформації, де самостійні дії спрямовуватимуться на пошукову та аналітичну діяльність, блоків практичного спрямування (різні види практики), де самостійні дії спрямовуватимуться на синтетичну, пошукову діяльність з опанування прийомами упровадження нових педагогічних технологій, комбінування окремих їх елементів у нових конфігураціях, прогнозування результатів упровадження нових підходів, прийомів тощо, визначається індивідуально сформованим комплексом самостійних навчальних дій.

Наявність дій самоконтролю і самооцінки забезпечує формування перспективи особистісного професійного зростання у сфері готовності до розробки

і використання педагогічних технологій. При цьому існує пряма залежність між якістю використання у педагогічній практиці освітніх технологій та сформованістю відповідних дій самоконтролю та самооцінки, а їх систематичність вказує на доцільність введення відповідного моніторингу.

Виправити другий недолік дозволяє використання положень технологічного підходу в освіті. Зазначене питання ми розглядаємо у двох аспектах: технологічний підхід в освіті перетворюється на об'єкт вивчення і важливу складову змісту освітньо-професійної програми; система професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій має ознаки педагогічної технології.

Перший аспект вказує на необхідність внесення до структури освітньо-професійної програми системи змістових модулів, що послідовно розкривають суть технологічного підходу в освіті, його виникнення й розвиток, надбання і перспективи використання. Адекватно висвітлені у структурі навчального плану дисципліни даного блоку у своєму змісті мають враховувати викладені у системному і діяльнісному підходах положення про характер навчальної діяльності студента у ході накопичення системи специфічних знань та умінь. При цьому кількість дисциплін і їх послідовність має визначатись специфікою наукової та професійно-практичної складових, які розкриваються у змісті навчальних програм, та співвідноситись зі змістом поняття професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій.

Метою і результатом застосування визначеного у даному аспекті технологічного підходу є ознайомлення із його методологією, формування понятійно-термінологічної бази, накопичення операційного складу прийомів упровадження сучасних освітніх технологій, визначення перспектив їх використання шляхом адаптації до задач та умов педагогічної діяльності.

Другий аспект реалізації положень технологічного підходу в освіті у процесі реалізації системи професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій торкається питань методичного забезпечення фахової підготовки, що створює достатню базу для досягнення запланованих показників готовності випускників виконувати професійні обов'язки користуючись педагогічними технологіями. Йдеться, передусім, про науково обґрунтований характер вибору видів навчальної діяльності студента, що матиме наслідком забезпечення опанування теоретичними знаннями, а також формування індивідуального комплексу методичних прийомів упровадження сучасних педагогічних технологій, свідомого і науково обґрун-

тованого комбінування їх елементів у нових конфігураціях. Окреслені види навчальної діяльності мають виключати механічні дії щодо запам'ятовування фактологічного матеріалу чи копіювання типових дій у межах питань упровадження педагогічних технологій. Натомість навчальні дії мають розвивати пошуково-творчу складову у виборі методичних прийомів використання освітніх технологій під час виконання традиційних та нових педагогічних задач. Технологічний підхід, у такий спосіб, виступає регулятором вибору методичних підходів до організації педагогічної взаємодії у ході вивчення окреслених у першому із названих аспектів його використання.

Разом визначені аспекти реалізації технологічного підходу в системі професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій забезпечують поступове накопичення фактологічного матеріалу, його осмислення й перехід до практичних дій пошуково-творчого характеру щодо упровадження, як вже відомих освітніх технологій, так і пошук шляхів їх модернізації та адаптації виходячи із об'єктивних професійних завдань та умов педагогічної діяльності. Перехід від копіювальних, наслідувальних операцій у межах використання окремих педагогічних технологій до пошуково-творчого оперування їх елементами є складовою професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій.

Висновок. Зміст професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій вказує на доцільність інтеграції положень системного, діяльнісного й технологічного підходів під час створення системи професійної підготовки.

З позиції системного підходу професійна підготовка до розробки і використання педагогічних технологій має розглядатись у якості цілісної системи із врахуванням взаємозв'язків між основними компонентами у відповідності до закономірностей функціонування цілісних систем. Діяльнісний підхід розкриває специфіку організації керівництва навчальною діяльністю студента, а результати зазначеної діяльності виступають показником її ефективності. Технологічний підхід визначає мету професійної підготовки і окреслює базові вимоги щодо організації взаємодії компонентів педагогічної системи виходячи із конкретизованих характеристик передбачуваного результату. Викладені положення орієнтовані на забезпечення перманентного самоосвітнього процесу у розрізі забезпечення готовності до розробки і використання педагогічних технологій одночасно із усвідомленням об'єктивно існуючих у цій сфері еволюційних процесів.

Список літератури:

1. Бабанский Ю. К., Поташник М. М. Оптимизация педагогического процесса (в вопросах и ответах) / Ю. К. Бабанский, М. М. Поташник – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Рад. Школа, 1983. – 287 с.
2. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем. (Проблемы и методы психолого-педагогического обеспечения технических обучающих систем) / В. П. Беспалько – Воронеж: Издательство Воронежского университета, 1977 – 304 с.
3. Бокарева Г. А. Совершенствование системы профессиональной подготовки студентов / Г. А. Бокарева: Калининград; Кн.изд-во, 1995. – 264 с.
4. Гершунский Б. С. Философия образования XXI века / Б. С. Гершунский – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
5. Гребенюк О. С. Общая педагогика: Курс лекций / О. С. Гребенюк / Калинингр. ун-т. Калининград, 1996. – 107 с.
6. Ильин В. С. О концепции целостного учебно-воспитательного процесса // Методологические основы совершенствования учебно-воспитательного процесса. – Волгоград, 1981. – С. 21-25.
7. Краевский В. В. Методология педагогической науки / В. В. Краевский. – М.: Центр «Школьная книга», 2001. – 236 с.
8. Янушкевич Ф. Технология обучения в системе высшего образования: Пер. с польского О. В. Долженко / Ф. Янушкевич – М.: Высш. шк., 1986. – 135 с.

Беляев С.Б.

Харьковская гуманитарно-педагогическая академия
Харьковского областного совета

ОПРЕДЕЛЕНИЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЙ ОСНОВЫ СОЗДАНИЯ СИСТЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ К РАЗРАБОТКЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы конкретизации методологической основы для создания системы профессиональной подготовки будущих учителей к разработке и использованию педагогических технологий. В качестве основы научного поиска используется как результат анализа сути и содержания педагогических технологий, так и задачи системы профессиональной педагогической подготовки – овладение теоретическими знаниями о сути технологий в образовании, а также накопление приемов использования педагогических технологий. Ведущей является идея интеграции системного, деятельностного и технологического подходов.

Ключевые слова: системный подход, деятельностный подход, технологический подход, профессиональная педагогическая подготовка.

Belyaev S.B.

Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy
of Kharkiv Regional Council

DEFINING THE METHODOLOGICAL BASIS OF THE DEVELOPMENT OF THE PROFESSIONAL PREPARATION SYSTEM AIMING TO ELABORATE AND APPLY EDUCATIONAL TECHNOLOGIES

Summary

The article discusses the idea of clarifying the methodological basis of the creation of a system of professional training of the future teachers. Some factors as results of analysis of the essence and the content of pedagogical technologies, tasks of the system of professional teacher training (acquire theoretical knowledge about the essence of the technology in education, accumulate techniques of application of educational technologies), are at the basis of the present scientific research. The leading idea is the integration of system, activity and technological approaches.

Keywords: system approach, activity approach, process approach, professional training for teachers.

УДК 377.1

ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ, СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ, ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПТНЗ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Богдадук М.В.

Львівський науково-практичний центр
Інституту професійно-технічної освіти
Національної академії педагогічних наук України

У статті обґрунтовано необхідність філософсько-методологічної, соціально-економічної, суспільно-політичної та психолого-педагогічної роботи в професійно-технічних навчальних закладах, яка є однією з умов забезпечення продуктивності професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників художнього профілю.

Ключові слова: філософсько-методологічні, соціально-економічні, суспільно-політичні, художні промисли.

Професійно-художня освіта відіграє важливу роль у відродженні й розвитку народного мистецтва. Як складова цілісної системи професійної освіти вона забезпечує підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних на ринку праці фахівців художнього профілю, зокрема з професій художніх промислів і ремесел, а також створює певні умови для творчого розвитку особистості, формування духовних цінностей, національної свідомості, художнього мислення і культури професійної ді-

яльності на основі оволодіння історико-культурною спадщиною народного мистецтва [1, с. 7-11].

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку системи професійно-технічної освіти проходить в складних умовах. Це пов'язано із зростаючими вимогами до якості підготовки кваліфікованих робітників з боку системи професійної освіти, ринку праці, економічними ризиками, демографічними проблемами. Соціально-економічне становище молоді тісно пов'язане із станом суспільства. У цих умовах за-